

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Resilience of 8 Grade Students in Relation to Various Variables

Alev Önder* Hülya Gülay**

ÖZET

Psikolojik sağlamlık, bir olumsuzluk durumu ile karşı karşıya kalındığında koruyucu faktörler ile risk faktörlerinin etkileşimi sonucu ortaya çıkan dinamik süreç içerisinde, kişinin hayatındaki değişikliğe uyum göstermesini içermektedir [1]. Koruyucu faktörler, risk ya da zorluğun etkisini azaltan ya da ortadan kaldıran, sağlıklı uyumu ve bireyin yeterliliklerini geliştiren durumları ifade etmektedir [2]. Koruyucu faktörler, bireysel niteliklerle, aile ve çevre ile ilgili çeşitli faktörleri içermektedir.

Buradan hareketle çalışmanın amacı, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler (kendilik kavramı, cinsiyet) açısından incelenmesidir.

Araştırmaya, İstanbul ilinde yaşayan ilköğretim 8. sınıfa devam eden 98 öğrenci katılmaktadır.

Araştırmada veri toplama araçları olarak, Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişimi Ölçeği, Piers-Harris Öz Kavramı Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Araştırmanın bulguları SPSS 10.0 paket programında analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonuçları, cinsiyet ile kendilik kavramının psikolojik sağlamlık üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik sağlamlık, ilköğretim 8. sınıf öğrencileri, cinsiyet, kendilik kavramı.

ABSTRACT

Resilience is a person's adapting herself to life situations in a dynamic process consists of the interaction between protective and risk factors when the person faces with a negative condition. The protective factors describe the diminishing or terminating the effects of risks or the difficulties and developing individual's healthy adaptation and competencies. Those protective factors include individual qualities, familial and environmental variables.

The main goal of this study was to investigate resilience of 8 grade students in relation to various variables such as self-concept, gender, education level of mother, education level of father.

Ninety-eight pupils who were attending to primary schools in İstanbul took part in the study.

The measurement tools of the study were; The scale of Resilience and Adolescent Development, Piers-Harris Scale of Self-Concept and the form of personal information.

The results of the study revealed that the gender and the self concept of the child had effects on resilience.

Key words: Resilience, students of 8 grade, gender, self concept.

*Alev Önder, Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD. aonder@marmara.edu.tr

** Hülya Gülay, Araş. Gör., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD. hulyagulay7@hotmail.com

1. Giriş

Psikolojik sağlamlık, olumsuz yaşantılar karşısında güçlü kalabilmeyi ifade etmektedir [1]. Psikolojik sağlamlık, bir olumsuz durum (boşanma, terör, doğal afetler, yoksulluk, bozuk aile düzeni, şehir değiştirme, yoksulluk vb.) ile karşı karşıya kalındığında, koruyucu faktörlerle risk faktörlerinin etkileşimiyle kişinin var olan olumsuz duruma uyum sağlama sürecidir [1,2]. Genel olarak psikolojik sağlamlık, gelişim psikologları tarafından, olumsuz durumlara, başarılı uyum yapabilme becerisi olarak ifade edilmiştir [3].

Psikolojik sağlamlık ile ilgili yapılan tanımlar çeşitli olmasına karşılık, tanımların ortak yönleri, kişilerin bir ya da birden fazla olumsuz durumla karşı karşıya kalması ve bu durum(lar)a gösterdiği tepkidir. Bu ortak noktalardan ilki olan risk durumları, uyumsuz davranışa ya da patolojiye doğrudan yol açan çeşitli durumları ifade etmekle birlikte çeşitlilik göstermektedir [4].

Kişiyile ilgili risk faktörleri: Özgüven azlığı, etkili başa çıkma mekanizmalarının olamaması, kendini kontrol etme yeteneğinin az olması, agresif kişilik yapısına sahip olması, sosyal değerlere yabancı olması, uyumsuz davranışlar ve genetik bozukluklara sahip oluşudur [1,4].

Aile ile ilgili risk faktörleri: Yoksulluk, ebeveynlerdeki hastalıklar, cinsel taciz, boşanma, düşük sosyo-ekonomik düzey, şiddet, annenin eğitim düzeyi, ebeveyn yoksunluğu, aile ile yakın ilişkilerin kurulamaması [1,4].

Sosyal risk faktörleri: Doğal afetler, terör, savaş, göç sık karşılaşılan olumsuz durumlar arasındadır [1,4].

Tanımlardaki ikinci nokta, kişinin olumsuz durum(lar)a karşı gösterdiği tepkidir. Bu tepkinin oluşmasında ve şekillenmesinde çeşitli koruyucu faktörler yer almaktadır. Koruyucu faktörler, risk altında olmanın olumsuz etkilerini azaltmaya hizmet eden ve bireyin gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olan değişkenleri ifade etmektedir [4]. Koruyucu faktörler, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmışlardır. Bu sınıflandırmalar incelendiğinde, başlıkların ortak olabildiği, başlıklarla ilgili maddelerin farklılık gösterebildiği görülmektedir. Sınıflandırmalardaki ortak başlıklar; bireysel, aile ile ilgili ve aile dışındaki koruyucu faktörlerdir.

Bireysel faktörler: Özgüven, özsaygı, öz-yeterlilik, entelektüel kapasitenin yüksek oluşu, sosyal beceriler, yumuşak başlı, herkes tarafından becerikli kabul edilme, zeka, iç kontrol odağı, akademik beceriler, iyimser bakış açısı, olumlu ruh hali, mizah anlayışı, dil yeteneği, olumlu akran ilişkileri, yüksek düzeyde sosyal duyarlılık, empati, problem çöme becerileri, yüksek düzeyde benlik

saygısı, kendince ve diğerlerince değer verilen yeteneklere sahip olma, kendine değer verme [1, 5].

Aile ile ilgili koruyucu faktörler: Anne- baba ile yakın ilişki, sosyo- ekonomik açıdan avantajlı olma, iyi ebeveyn nitelikleri, çekirdek aile dışındaki destekleyici ve sıcak aile bağlarına sahip olma, aile içinde etkili iletişim, ebeveynlerden ve diğer yetişkinlerden yardım alma, [1].

Aile dışındaki koruyucu faktörler: Aile dışındaki bir yetişkin ile olumlu ve sıcak bir ilişki, sosyal bir çevrenin içinde yer alma, iyi okullarda okuma [1,3].

İncelendiğinde, koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin aynı kategorilere sahip oldukları görülmektedir. Risk faktörleri de bireysel, aile ile ilgili ve aile dışındaki sosyal çevreden kaynaklanabilmektedir.

Çeşitli yazarlar, toplumdaki sistemler arasındaki etkileşimlerin birebir kişiyi, aile yapısını ve dolaylı olarak da toplumu etkileyebildiğini belirtmektedirler. Bu etkileşimler sonucunda ortaya çıkan risk faktörleri bireyin bu risk faktörlerine uyumunu etkileyebilmektedir [3].

Psikolojik olarak dayanıklı çocuklara ait özellikler de çeşitli başlıklar altında incelenebilir:

Bireysel özellikler: Kendini olumlu tanımlama, özgüven, öz yeterlilik, entelektüel fonksiyon, uyum, psikolojik sağlık, iyimserlik, sosyal yeterlilik, sosyal beceriler, problem çöme becerileri, girişkenlik, iyimserlik [4,5,6,7,8].

Ailelerle ilgili özellikler: Ebeveynleri ile kurdukları yakın ilişkiler, sıcaklık, yüksek beklentiler, güvenli, koruyucu aile ortamı, bireysel farklılıklara saygılı, kabullenici ebeveynler [5,6,7,8].

Aile dışındaki sosyal çevreye ait özellikler: Sosyal bir yetişkine bağlılık, sosyal organizasyonlara katılma, iyi okullarda okuma, çalışanların desteğidir [5,6,7,8].

Psikolojik sağlamlıkta, koruyucu faktörler ve risk faktörlerinin ortaya çıkışında ve bu risk faktörleriyle mücadelede bireyin çevre ile etkileşiminin önemli etkisi olduğu görülmektedir.

Psikolojik sağlamlıkta, bireyin kendisi hakkındaki algısı koruyucu bir faktör olarak önem taşımaktadır. Kişinin kendisi hakkındaki inançlarını, düşüncelerini kapsayan öz-kavram, kişilik gelişiminde önemli bir role sahip olmakla birlikte yaş ve çevre ile etkileşimle daha soyut ve karmaşık bir nitelik kazanmaktadır [9,10]. Kendilik değeri, kendilik kavramını şekillendiren bir fonksiyona sahip olduğu için önem taşımaktadır. Yüksek düzeyde kendilik değerine sahip bireyler özgüven sahibidirler, hayata ve kendilerine karşı

olumlu tutumlar, düşünceler geliştirirler. Kendilik değerinin düşük düzeyde oluşu, özgüveni azaltmakta, umutsuzluk, gelecek ile ilgili olumsuz beklentiler geliştirilmesine, depresyona hatta intihara teşebbüslerine neden olabilmektedir [11,12].

Yapılan bir dizi çalışma da (Jessor, Turbin, Costa, 1998, Magnus, Cowen, Wyman, Gagen, Work, 1999, Masten ve ark., 1999) psikolojik sağlamlık çeşitli kişilik özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Araştırmaların bulgularına göre empati, içsel denetim odağı gibi özelliklerin yanı sıra olumlu kendilik imajı ve algılanan yeterli duygusunun da psikolojik sağlamlıkta önemli rol oynadığı belirlenmiştir [5].

Bireyler olumsuz durumlarla tek tek karşılaşabilecekleri gibi birden fazla olumsuz durumla aynı anda mücadele etmek zorunda da kalabilmektedirler. Olumsuz durumların çok çeşitli olması ve günümüzde bir çok kişinin bu sorunlara maruz kalması ya da maruz kalabilecek durumda olması psikolojik sağlamlık kavramının daha detaylı incelenmesine olan ihtiyacı arttırmıştır. Buradan yola çıkarak araştırmanın amacı, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocukların psikolojik sağlamlık düzeyinin (psikolojik sağlamlığı etkilediği düşünülen koruyucu faktörlerin toplamı) ile çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir.

Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyi ile kendilik kavramları arasında ilişki var mıdır ?

2. Öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri, cinsiyetlerine ve kendilik düzeylerine bağlı olarak farklılaşmakta mıdır ?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, alt sosyo ekonomik düzeyden gelen çocukların psikolojik sağlamlık düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla tarama modeli kullanılmıştır.

2.2. Örneklem Grubu

Araştırmanın örneklem grubunu, İstanbul Gaziosmanpaşa Adnan Menderes İlköğretim Okulu'nda 8. sınıfa devam eden 98 öğrenci oluşturmuştur. Örneklem grubundaki çocukların yaş ortalamaları 14 yıl, 1 ay, 5 gündür (min. 12 yıl, 10 ay, 8 gün., max. 16 yıl, 2 ay, 19 gün).

Tablo 1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kız	63	64.3
Erkek	35	35.7
Toplam	98	100.0

Tablo 2. Örneklem Grubunun Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Anne Eğitim Düzeyi	n	%
Okur Yazar	19	19.4
İlkokul- Ortaokul Mezunu	75	76.5
Lise- Üniversite Mezunu	4	4.1
Toplam	98	100.0

Tablo 3. Örneklem Grubunun Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Baba Eğitim Düzeyi	n	%
Okur Yazar	6	6.0
İlkokul- Ortaokul Mezunu	76	81.0
Lise- Üniversite Mezunu	12	13.0
Toplam	94	100.0

Tablo 4. Örneklem Grubunun Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı	n	%
Kardeşi yok	5	5.1
1 Kardeşi var	17	17.3
2 Kardeşi var	19	19.4
3 Kardeşi var	30	30.6
4 ve 4'ten fazla kardeşi var	27	27.6
Toplam	98	100.0

Tablo 5. Örneklem Grubunun Kardeş Cinsiyetine Göre Dağılımı

Kardeş Cinsiyeti	n	%
Kız kardeşi var	20	21.2
Erkek kardeşi var	21	22.3
Hem kız hem erkek kardeşi var	53	56.5
Toplam	94	100.0

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği, Piers- Harris Çocuklar İçin Öz- Kavramı Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu, araştırmacılar tarafından oluşturulan, çocuklara ait demografik bilgilerle ilgili sorulardan oluşmaktadır.

Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği: Wested tarafından 2001' de geliştirilen ölçek, olumlu ergen gelişimi ile ilişkilendirilen çeşitli içsel ve dışsal koruyucu faktörü betimlemek ve ölçmek amacıyla geliştirilen 4'lü likert tipi derecelendirmenin kullanıldığı bir ölçektir [2]. Ölçek Türkçe' ye Gizir tarafından 2004 yılında uyarlanmıştır [13]. . Ölçekte 33 madde aracılığı ile 11 dışsal koruyucu faktör (okul- içi ilişkilerde ilgi, okul- içi yüksek beklentiler, okul- içi etkinliklere katılım, çevresel ilişkilerde ilgi, çevresel yüksek

beklentiler, çevresel etkinliklere katılım, arkadaş grubundaki ilgi, arkadaş grubundaki yüksek beklentiler, ev-içi ilişkilerde ilgi, ev-içi yüksek beklentiler, ev-içi etkinliklere katılım) ile ergenlerin başarılı ve sağlıklı gelişimlerini destekleyen çevresel kaynaklar ya da destek sistemleri incelenmektedir. Ayrıca 18 madde ile de 6 içsel koruyucu faktör (işbirliği, iletişim, empati, problem çözme, öz-yeterlik, öz-farkındalık ile amaçlar ve eğitimsel beklentiler) belirlenmektedir [2].

Piers- Harris Çocuklar İçin Öz- Kavramı Ölçeği: E. V. Piers ve D. Harris tarafından 1969 yılında geliştirilen test, 1986' da Melike Çataklı ve Necla Öner tarafından Türkçe' ye uyarlanmıştır. Bu test, çocukların öz güvenleri, öz kavramları ve kendileriyle ilgili algılamaları ve değerlendirmelerini ölçen bir kağıt kalem testidir. 80 maddeden oluşan ölçeğin 6 alttesti vardır. Bunlar: Davranış, zeka – okul durumu, bedensel görünüm, kaygı, gözde olma, mutluluk boyutlarıdır. Ölçeğin uygulanmasında, her madde için "evet" ya da "hayır" şıklarından birinin seçilmesi ve işaretlenmesi istenir. Ölçeğin puanlanması yanıt anahtarına göre yapılır, her doğru yanıt 1 puan verilir. Ölçekten alınan yüksek puan bireyin kendisi hakkında olumlu, düşük puan ise olumsuz düşünce ve duygulara sahip olduğunu gösterir [14].

2.4. Uygulama

Araştırmada, kişisel bilgi formu, Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği, Piers- Harris Çocuklar İçin Öz-Kavramı Ölçeği örneklem grubundaki öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Ölçekler doldurulmadan önce öğrencilere araştırma ve ölçekler hakkında araştırmacılar tarafından bilgi verilmiştir.

2.5. Veri Analizi

Verilerin analizinde SPSS 10.0 paket programı kullanılmıştır. Kişisel bilgi formundaki bilgilerin frekans ve yüzde dağılımları belirlenmiştir.

Örneklem grubundaki çocukların psikolojik sağlık düzeyleri ile kendilik kavramları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pierson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniğinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin cinsiyetleri, anne eğitim düzeyleri ile psikolojik sağlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için İki Faktörlü Varyans analizi yapılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın verilerine uygulanan analiz bulguları, tablolar halinde verilmiştir.

Örneklem grubunun psikolojik sağlık düzeyleri ile kendilik kavramı düzeyleri arasındaki ilişkiye ait Pierson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği analizine ait sonuçlar tablo 6' da verilmiştir.

Tablo 6. Örneklem Grubunun Psikolojik Sağlık Düzeyleri ile Kendilik Kavramı Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Pierson Momentler Korelasyon Tekniği Analizi Sonuçları

	N	X	ss	r
Kendilik Kavramı	98	57.3	10.6	.41*
Psikolojik Sağlık	98	179.1	28.5	

p < .01

Tablo 6 incelendiğinde, kendilik kavramı ile psikolojik sağlık düzeyleri arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir (r = .41, p < .01).

Cinsiyet ve kendilik kavramına bağlı olarak psikolojik sağlık puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 7' de sunulmuştur.

Tablo 7. Cinsiyet ve Kendilik Kavramına Bağlı Olarak Psikolojik Sağlık Puanlarının Betimsel İstatistiği

Cinsiyet	Kendilik Kavramı	N	X	S
Kız	Düşük	32	171.15	28.39
	Yüksek	31	195.96	22.63
	Toplam	63	183.36	28.41
Erkek	Düşük	15	162.26	32.74
	Yüksek	20	178.40	21.16
	Toplam	35	171.48	27.51
Toplam	Düşük	47	168.31	29.78
	Yüksek	51	189.07	23.50
	Toplam	98	179.12	28.53

Cinsiyet ve kendilik kavramına bağlı olarak psikolojik sağlık puanlarına ait iki faktörlü varyans analizinin sonuçları Tablo 8'de belirtilmiştir

Tablo 8. Cinsiyet ve Kendilik Kavramına Bağlı Psikolojik Sağlık Puanlarının Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	3885,062	1	3885,062	5.71	.019
Kendilik Kavramı	9304,738	1	9304,738	13.69	.000
C*K	417,986	1	417,986	.615	.435
Hata	63886.920	94	679,648		
Toplam	3223302,000	98			

Tablo 8' i incelediğimizde, cinsiyetin psikolojik sağlık üzerinde anlamlı düzeyde farka yol açtığı (F = 5.71, p < .01) belirlenmiştir. Kız öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyi puan ortalamaları (X =

183.36), erkek öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyi puan ortalamalarından ($X = 171.48$) daha yüksektir. Bu bulgu, öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyleri üzerinde cinsiyetin önemli bir etken olabileceğini göstermektedir.

Yine aynı tabloda, kendilik kavramının, psikolojik sağlık üzerinde anlamlı düzeyde farka yol açtığı ($F = 13.69$, $p < .01$) görülmektedir. Kendilik kavramı yüksek düzeyde olan çocukların psikolojik sağlık düzeyi puan ortalamalarının ($X = 189.07$), kendilik kavramı düşük düzeyde olan çocukların psikolojik sağlık düzeyi puan ortalamasından ($X = 168.31$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sonuç, öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyleri üzerinde kendilik kavramının önemli bir etken olabileceğini belirtmektedir.

4. Tartışma

Araştırmanın bulguları sonucunda, cinsiyet ve kendilik kavramının psikolojik sağlık düzeyini etkileyebilecek değişkenler olduklarını belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgular, yapılan benzeri çalışmalarla paralellik göstermektedir. Werner ve Smith, 200 çocukla yaptıkları uzun süreli araştırmalarında, Hawaii’deki bir adada alt sosyo ekonomik düzeyden gelen çocukları incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçları, özgüven, kendine önem verme, yüksek benlik saygısının, karşılaşılan zor durumlarla etkin mücadelede önemli rol oynayabildiğini göstermiştir [15].

Ayrıca bazı kaynaklarda [16,17,18] çocuklarda psikolojik sağlamlığın geliştirilmesi ile ilgili stratejilerde, çocuklara başarı duygusunun yaşattırılması, yeterliliklerinin övülmesi ve cesaretlendirilmesi, bireyselliklerinin kabul edilmesi sonucunda, özgüvenlerinin ve kendileri ile ilgili algılarının olumlu yönde geliştirilmesinin önemine değinilmiştir. 1993- 1994 yılları arasında 30 ülkede gerçekleştirilen Uluslararası Psikolojik Sağlık Projesi’ne 0-3, 4-6, 9-11 yaş arası 589 çocuk katılmıştır [19]. Projede, psikolojik sağlamlığın geliştirilmesi, psikolojik sağlamlığı oluşturan koruyucu faktörler incelenmiştir. Projenin sonunda, psikolojik sağlamlığı arttıran koruyucu faktörler arasında, kişinin kendisi ile ilgili olumlu algısının da bulunduğu belirlenmiştir [19]. Bu da kendilik kavramının psikolojik sağlamlığın kazanılmasında önemli rol oynayan koruyucu faktörler arasında yer aldığını göstermektedir.

Ayrıca araştırmada, cinsiyetin de psikolojik sağlık düzeyi ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Kız öğrencilerin psikolojik sağlık puanları, erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç toplumun önemli bir kesiminde kız çocuklarının, erkek çocuklara göre daha çok beklentiyle başa çıkmak zorunda kalmaları ile açıklanabilir. Amerika’da yapılan bir araştırmada, stresli durumlarla baş etme ve psikolojik sağlık konusunda, yetişkinlerle yapılan bir çalışmaya 389

yetişkin katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, erkek yetişkinlerin, bayanlara göre stresli durumlarla baş etmede daha yeterli oldukları belirlenmiştir [7]. Araştırmalardaki bulgular doğrultusunda, kültürün, cinsiyet rolleri üzerinde farklı etkileri olabileceği düşünülebilir.

5. Sonuç

Araştırmada, cinsiyet ve kendilik kavramının psikolojik sağlık üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Buradan hareketle, araştırmacıların ve uygulamacıların çalışmalarıyla psikolojik sağlık konusunu geliştirmeleri çocuk sağlığı açısından önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Kararımak, Ö. (2006) “Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler”. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, III, 26, 129-139.
2. Gizir, C.A., Aydın, G. (2006) “Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişimi Ölçeği” nin Uyarlanması”. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, III, 26, 87-96.
3. Stein, H. (2006) “Maltreatment, Attachment and resilience in the Orphans of Duplessis”. **Psychiatry**, 69, 4, 306-313.
4. Terzi, Ş. (2006) “Kendini Toparlama Gücü Ölçeği” nin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları” **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, III, 26, 77-84.
5. Eminağaoğlu, N. (2006) **Güç Koşullarda Yaşayan Sokak Çocuklarında Dayanıklılık**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
6. Friesen, B. J. (2007) “Recovery and resilience in Children’s Mental Health: Views from the Field”. **Psychiatric Rehabilitation Journal**, 31, 1, 38-48.
7. Dolbier, C. L., Smith, S. E., Steinhardt, M. A. (2007) “Relationships of Protective Factors to Stres and Symptoms of İllness”. **American Journal of Health Behavior**, 31, 4, 423-433.
8. Ungar, M., Brown, M., Liebenberg, L., Othman, R., Kwong, W. M., Armstrong, M., Gilgun, J. (2007) “Unique Pathways to Resilience Across Cultures. **Adolescence**, 42, 166, 287-310.
9. Lifthitz, H., Hen, I., Weisse. (2007) “Self-Concept, Adjustment to Blindness and Quality of Friendship Among Adolescents with Visual Impairments”, **Journal of Visual Impairment & Blindness**, 96-106.

10. Öner, N. (1996) "**Piers- Harris'in Çocuklarda Öz- Kavramı Ölçeği El Kitabı**".Türk Psikologlar Derneği Yayınları: İstanbul.
11. Heinonen, K. "Maternal Perceptions and Adolescent Self- Esteem: A Six Year Longitudinal Study". **Adolescence**. [http: // www. findarticles. com](http://www.findarticles.com). (2003). Erişim tarihi: 11.12.2005.
12. Williams, R. M. G. S., Nada-Raja, S. "Low Self Esteem and Hopelessness in Childhood and Suicidal Ideation in Early Adulthood". **Journal of Abnormal Child Psychology**. [http: // www. findarticles. com](http://www.findarticles.com). August . 2001. Erişim tarihi: 10.06.2005.
13. Gizir, C. A. (2004) **Academic Resilience: An Investigation of Protective Factors Contributing To The Academic Achievement of Eight Grade Students in Poverty**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
14. Savaşır, I., Şahin, N. H. (1997) **Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler**. Türk Psikologlar Derneği Yayınları: Ankara.
15. Werner, E. E., Smith, R. S. (1982) **Vulnerable, but Invincible: A Longitudinal Study of Resilient Children and Youth**. New York: McGraw Hill.
16. Werner, E. E. (1994) "Overcoming the Odds". **Developmental and Behavioral Pediatrics**, 15 (2) 131-136.
17. Kidder, T. (1990) Among School Children. Schools Face Crisis in Caring. **Education Week**, December 7.
18. Alford, M. K., Gurwitch, R., Martin, J., Palomares, R. S. (2004) **10 Tips for Building Resilience in Children and Teens**. American Psychological Association Publications: Washington.
19. Grotberg, E. H. (1997) "The International Resilience Project: Findings from the Research and the Effectiveness of Interventions". **Psychology and Education in the 21st Century: Proceedings of the 54th Annual Convention of the International Council of Psychologists**. Bain,B., et. Al. (Eds). Edmonton: ICPress, 118-128.